

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra statistiky

Stárnutí populace České republiky a jeho důsledky

Teze diplomové práce

Veronika Tomsová

Souhrn

Diplomová práce se zabývá demografickým vývojem v České republice a důsledky stárnutí populace. V teoretické části práce jsou uvedeny základní pojmy vztahující se k demografii, stárnutí a důchodovému systému. Charakterizovány jsou příčiny a důsledky stárnutí populace.

Analytická část práce je zaměřena na období let 2005 - 2015. Pomocí vybraných ukazatelů je zhodnocen proces stárnutí populace. V souvislosti se stárnutím populace jsou analyzována data vztahující se k důchodovému systému. Pro rozbor a predikci vybraných ukazatelů byla využita metoda analýzy časových řad. Práce obsahuje návrhy a doporučení vztahující se k hodnoceným ukazatelům.

Klíčová slova:

demografické změny, stárnutí populace, věková diskriminace, sociálně-ekonomické důsledky, index stáří, časové řady

Cíl práce a metodika

Cílem práce je pomocí vybraných ukazatelů demografické statistiky zhodnotit proces stárnutí populace a jeho důsledky. Součástí práce je vyhodnocení vývoje počtu obyvatel, věkové skladby, průměrného věku, naděje dožití a vybraných indexů. Proces stárnutí populace České republiky je veden v souvislosti s dopady na důchodový systém, trh práce, sociální služby a zdravotní péči. Pro rozbor a predikci vybraných ukazatelů byla využita metoda analýzy časových řad.

Výsledky a doporučení

V rámci teoretických východisek práce byly objasněny základní demografické pojmy, charakterizován byl proces stárnutí a stáří. Proces demografického stárnutí byl nastíněn z historického hlediska a uvedeny byly základní demografické charakteristiky České republiky. Popsána byla struktura obyvatelstva podle věku a pohlaví. Zmíněn byl index stáří, který je konstruován jako poměr počtu obyvatel nad 65 let věku k počtu obyvatel ve věku 0-14 let. Charakteristika jednotlivých typů populačních pyramid byla základem pro zachycení vývojového trendu.

Uvedeny byly v teoretické rovině příčiny a důsledky demografického stárnutí. Stárnutí populace bývá zapříčiněno mírou realizace odložené plodnosti a zlepšením úmrtnostních poměrů v důsledku kvality poskytované zdravotní péče.

Definovány byly cíle politiky aktivního stárnutí, charakterizován byl důchodový systém a principy fungování jednotlivých pilířů. Popsána byla politika přípravy stárnutí, jejímž cílem je proces integrace starších osob do ekonomického a sociálního rozvoje. Teoretická východiska dokumentu Národní strategie podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017 byla konfrontována s vlastními návrhy.

V analytické části práce byl demografický vývoj České republiky v letech 2005 – 2015 charakterizován pomocí analýzy časových řad. Rozborem demografických ukazatelů byl zachycen proces stárnutí populace. Stanovena byla predikce pro období let 2016 – 2017. Hodnoty predikce potvrzují, že proces demografického stárnutí bude nadále pokračovat. Vypovídající hodnotu zachycuje index stáří, který vyjadřuje, že postproduktivní složka od roku 2006 převažuje nad dětskou složkou. Poukázáno bylo na setrvalý úbytek produktivní ekonomické generace a nárůst postproduktivní generace. Výsledným vývojem ukazatelů byl charakterizován regresivní typ vývoje věkové struktury. Hodnota váženého indexu hospodářského zatížení definovala růst zátěže. Uskutečněná predikce pro rok 2016 má hodnotu 1,44. Na základě zjištění vývoje populačního stárnutí byly určeny sféry dopadů procesu. Zachycen byl vývojový trend v podobě zvyšování počtu starobních důchodců, kteří mají důchodovou dávku krácenou pro předčasnost. Roste průměrný počet odpracovaných let, což je důsledkem zvyšování věkové hranice odchodu do důchodu.

V souvislosti s tématem práce byl uskutečněn metodicky vedený rozhovor seniory. Ti se vyjadřovali k výši vlastního starobního důchodu, zvyšování věku odchodu do důchodu, významu penzijního připojištění a kvalitě komunikace s úřady. Širší prostor byl vytvořen pro samostatnou úvahu seniorů nad hodnocením kvality života v současné době a době předrevoluční.

Pomocí predikce vybraných ukazatelů pro období let 2016 – 2017 byl potvrzen trend stárnutí populace České republiky, který byl zachycen v teoretické rovině v rešeršní části práce. Výchozí hodnoty jednotlivých ukazatelů byly základem pro predikce, díky nimž byl charakterizován budoucí vývoj.

Uskutečněná predikce objektivně poukázala na proces stárnutí populace, a proto jev bude v čase i nadále pokračovat. Zvyšuje se průměrný věk a naděje dožití. Závažnost dopadů stárnutí představují výdaje na vyplácené starobní důchody a rostoucí hodnota relace.

Na základě vlastních zjištění byla uvedena možná řešení, jelikož rostoucí věk obyvatelstva má přímý dopad na ekonomickou sféru. V oblasti důchodového systému lze uvažovat o povinném zavedení celoživotního spoření, což se jeví jako jedno z východisek pro možné odvrácení kolapsu důchodového systému s ohledem na demografický vývoj. V oblasti pronatalitní politiky je nezbytné více podporovat zakládání zařízení nestátního typu ve formě jeslí a mateřských škol, jejichž kapacita je v současné době nedostačující. Diskriminace na základě věku na trhu práce by měla být více medializována, aby došlo k eliminaci jevu. Stárnoucí populace je výzvou zejména pro oblast sociálních služeb, a proto by měla být rozšiřována nabídka zařízení sociálního typu, ve kterých by byl minimalizován charakter ústavní péče.

Seznam použité literatury:

- (1) BARTOŇOVÁ, Dagmar, et. al. *Demografická situace České republiky: proměny a kontexty 1993-2008*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. 238 s. ISBN 978-80-7419-024-7.
- (2) HINDLS, Richard. *Statistika pro ekonomy*. 8. vyd. Praha: Professional Publishing, 2007. 415 s. 978-80-86946-43-6.
- (3) KOSCHIN, Felix. *Demografie poprvé*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Oeconomica, 2005. 122 s. ISBN 80-245-0859-1.
- (4) PAVLÍK, Zdeněk, Jitka RYCHTAŘÍKOVÁ a Alena ŠUBRTOVÁ. *Základy demografie*. Praha: Academia, 1986. 732 s.
- (5) POTŮČEK, Martin, et. al. *Důchodová reforma, jak bude fungovat bez II. pilíře?*
In: *Důchodová reforma, jak bude fungovat bez II. pilíře?: (anebo, Nepůjde II. pilíř zrušit? Čeká nás nekonečné prodlužování důchodového věku? Jak významné budou předdůchody? Co dá lidem III. pilíř? Za co "dává" stát 3 % z hrubé mzdy k 2 % vlastních úspor?)* : 26. února 2013 ; Finanční spoluúčast zaměstnanců : 11. dubna 2013 : sborník textů. Dráčov: Fontes Rerum, 2013, s. 15 – 125 ISBN 978-80-86958-33-0.
- (6) RABUŠIC, Ladislav. *Česká společnost stárne*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. Rubikon (Masarykova univerzita). ISBN 80-210-1155-6.
- (7) VOSTATEK, Jaroslav. *Důchodová reforma: bříme mladých?* 1.vyd. Praha: CESTA Centrum pro sociálně-tržní ekonomiku a otevřenou demokracii, o.s., 2012. 39 s. 978-80-905134-8-8.
- (8) Národní strategie podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 21. 5. 2012 [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/13099/Teze_NS.pdf